

**NTULEKORITA ODIDIÜDAASUSU BEKEE NA NKE OLUNDI
ONİCHA IGBO: NSOGBU NYERE ONYE NA-AMU BEKEE DI KA
ASUSU NKE ABUO**

Onwudiwe, Anastasia Nwanneka

Department Of Igbo, African and Communication Studies,

Nnamdi Azikiwe University, Awka

&

Christian E. C. Ogwudile

Department Of Igbo, African and Communication Studies,

Nnamdi Azikiwe University, Awka

Ümiedemede

Mkpa omumu asusu Bekee bara na Naijiria ugbo a, kpatara ndi Onicha ji amu ya di ka asusu nke abuo ha, mana n'agbanyeghi ogologo afọ a mugoro ya, a choputara na e nwere mbufee nke olunne n'omumu asusu nke abuo. O bu ya kpatara isiokwu nchocha a jiri buru "Ntulekorita Odidi Udaasusu Bekee na nke Olundi Onicha Igbo: Nsogbu nyere Onye na-amu Bekee di ka asusu nke abuo". Ebumnobi nchocha a bu imata ebe e nwere myiri na ndiche n'odidiüda asusu abuo ahü, tinyere üdi nsogbu na-esite na ndiche odidiüda asusu abuo aputa,. Usoro a ga-agbaso were mee nchocha a bu usoro nkowa ma jiri atutu ntulekorita asusu Lado (1957) wee gbadoükwu. Nchocha a choputara na olu Onicha enweghi üdaasusu ndi a: /n/, /z:/ na /ə/, ozọ na olu Onicha enweghi üdamkpi di ka /əu/, /ei/, /oi/. Ozokwa, ha enweghi ike ikpo üdaeze ndi a: /ə/ na /ð/. Nwanchocha na-atu aro ka ndi Onicha tinye uchu n'omumu asusu Bekee biakwa na-ario ka goömenti lebaa anya n'iwe ndi nkuzi n'oru ma hu na o bu ndi maara ihe ekwe na-aku na lingwistiks bu sayensi asusu.

Ndubata

Omumu asusu Bekee di ka asusu nke abuo bu otu n'ime ihe ndi mba Briten hapuru Naijiria mgbe ha chichara. Ndi Onicha nabatara asusu Bekee n'ihina Onicha bu obodo di n'owuwaanyanwu Naijiria nabatara otutu obodo di iche iche na-asukwa otutu asusu di iche iche. Asusu Bekee buruzie asusu obodo niile a di iche iche ji akpakorita di ka otu, makana Onuigbo na Eyisi (2008) kwuru na e wepu na asusu Bekee na-anabata mmadu niile n'agbanyeghi obodo ma o bu omenala ndi ahü si na ogbaghara sitere n'aghotaghi asusu kara idi na Naijiria ugbo a. O bu mkpa a kpatara onye Onicha jiri amu asusu

Bekee mana a chọputara na ọ na-enwe nsogbu mbufee nke sitere n'olunne ya. Ọ bụ ya kpata nchọcha a jiri buru itulekorita odidiudasusu Bekee na nke olundi Onicha. Ebumnobi nchọcha a bụ imata ebe e nwere myiri na ndiche n'etiti odidiudaasusu ndi a nakwa udi nsogbu na-esite na ndiche di n'etiti asusu abuo ahụ aputa.

Usoro a ga-agbaso mee nchọcha a bụ usoro nkowa. Nchọcha a ga-ejikwa atutu ntulekorita asusu Lado (1957) were gbado ukwu. O nweghi onye a gbara ajuju onu ka a na-eme nchọcha a.

Iji hu na nchọcha gara ofuma, e kewara oru a uzọ anọ, nke mbu bu ndubata, ebe a akowara isiokwu nchọcha a. Nke abuo bu ntuleghari agumagu ga, na ya a ga-eleba anya n'otutu akwukwo ndi e derela ndi metutara isiokwu a, nke ato bu ntucha nchoputa, ebe a ka ga-atucha ihe ndi a chọputara iji weputa nchoputa nchọcha a. N'ikpeazu bu nchikota nchoputa nchọcha na mmechi.

Nkowa okpurukpu isiokwu

A ga-enye nkowa banyere okpurukpu okwu ndi a:

Asusu nne

Asusu nne bu asusu mbu mmadu mutara mgbe o di na nwata nke na-abuzi ihe mmadu ji eche echiche ma na-akparitauka. Adeyanju (1989: 33) kowara ya di ka asusu a munyere onye na ya ma burukwa asusu ndi muru onye ahụ na-asu. Site na nkowa nke Odewumi (2001), asusu nne bu asusu nke nwata ji akparita uka, eziputa echiche na mmetuta ya n'enweghi mmekpa ahụ. Nkowa ndi a gosiri na asusu nne bu ihe a munyere mmadu na ya, nke a gosiri na mmadu na asusu nne ya buzi otu, ya bu ihe dizi onye ahụ n'ime o ga-eji na-arụ oru kwa ubochi. Olajaoke na ndi otu ya (1979) kowara na o bughi iwu na o ga-abu olu nne na nna onye, kama o bu asusu a na-asu ebe a muru nwata ahụ. Nke a putara na nwata a muru n'obodo abughi ebe a muru nne na nna ya, ga-eji asusu mba ebe ahụ a zuru ya di ka asusu nne ya. N'ihina asusu nne ahụ ebirila n'uburu mmadu di ka asusu o ji ebi ndu ya mere ka o bufee ya n'asusu nke abuo.

Asusu nke abuo

Asusu nke abuo di ka Ofili, Chukwu na Anozie (2002: 105) siri kwuo bu asusu obula nke mmadu lekwasiri anya, gbakarie ala, ma tinye uche ya niile n'imuta. Nida naWonderly (1981: 195) kwuru na ndoro ndoro ochichi obodo a bu Naijiria ga-enwe nsogbu ma o buru n'otu n'ime asusu ato (Igbo, Awusa na Yoruba) enwee nke gomentị mere ka o buru asusu ala Naijiria niile ga na-asu di ka asusu ala ha. Nkowa ndi a gosiri na o bu nsogbu a mere e jiri were asusu mba Briten wetara mere asusu a na-asu n'ala Naijiria. Arnold (1972) kwukwara na obodo obula e nwere asusu abuo bu obodo e nwere otutu asusu, e nweghi asusu n'ime ha e kpebiri ga-abu asusu e ji mara mba ahụ mgbe ahụ e were asusu ozo mere asusu nke abuo ha nke onye obula ga-amu. O bu na mkpebi omumu asusu nke abuo ka omu asusu na-ebufe nke nne ya.

Mbufee

Mbufee bụ mmejọ asụsụ nke a na-ahụ oge asụsụ nne batara mgbe a na-amụ asụsụ. Dị ka Lott (1983) siri kọwaa, mbufee bụ ụdị mmejọ a na-enwe n'asụsụ abụghị asụsụ olunne mmadụ, mmejọ a bụ nke a na-ahụ site n'iwebata asụsụ nne mmadụ. Ellis (1997) kọwara na mbufee bụ nke a na-eme n'ihina ọmụụ asụsụ na-ewere ihe dị n'asụsụ nne ya etinye na nke abụọ, makana asụsụ nne bụ nke onye ahụ magoro ndụ ya niile bụ nke ọ machagoro ihe niile dị na ya kpata ọmụụ asụsụ ga-eji were ihe dị n'asụsụ ya etinye na nke abụọ. Weinreich (1968) kọwara na e nwere ụdị mbufee atọ, ha bụ ọdịdịdaasụsụ, usorookwu na ndokookwu.

Mbufee ọdịdịdaasụsụ bụ mburufe metụtara mmeputa ụdaasụsụ nke abụọ. Nke a dị ka Weinreich (1968) siri kọwaa bụ mburufe ọmụụ asụsụ na-eme site n'iwebata ọdịdịdaasụsụ ya na mkpọputa ụdaolu nne ya n'asụsụ nke abụọ. Ya bụ, iwere etu e si akpọputa ụda n'asụsụ nne ya were na-akpọ nke Bekee. Oluikpe (1978) mere ka a mata na ọ bụ n'ihina usoro ihe niile gbasara asụsụ nne adịgo onye ahụ n'uburū mere o ji ewefe ya n'asụsụ nke abụọ. Nke a gunyere usoro mkpọputa ụdaume na mgbochiume ya nke asụsụ mbụ ya ka ọ ga-eburu fee n'asụsụ nke abụọ n'amaghị ụma.

Atụtụ ntulekọrịta asụsụ

Atụtụ nwa nchọcha ga-eji ruo ọrụ bụ atụtụ ntulekọrịta asụsụ nke Lado (1957) hibere. Ntulekọrịta asụsụ dị ka Lee (1968) siri tuputa, nke mbụ bụ na ihe na-akpatara mmadụ nhịamaahụ na mmejọ n'ịmụ asụsụ ọhụrụ bụ mburufe na-esite n'asụsụ nne onye ahụ, nke abụọ bụ na ọ bụrụ na e nwere nnukwu ndịiche n'etiti asụsụ abụọ ahụ, ị mara na nsogbu a ga-enwe n'ịmụ asụsụ ahụ ga-adị nnukwu. Nke atọ bụkwa na a choro itulekọrịta asụsụ abụọ ahụ, ịji mata ebe a ga-enwe nhịamahụ na mmejọ, n'ịmụ asụsụ abụọ ahụ. Nke ikpeazu, ihe a ga-akuzi ga-aputa site n'itulekọrịta asụsụ abụọ, bịa weputa ebe ha nwekoro ihe ọhụ. Ihe nwata akwukwo ga-amụ bụ ebe ahụ ha nwere ndịiche.

Akidi (2016: 167) kọwara na ntulekọrịta asụsụ, na e nwere mgbanwe batara n'ihia adighi ike atutu a, ọ kporo ya Nseke Mmejọ. Corder (1967) kọwara na mmejọ niile a na-enweta n'asụsụ abụọ dị ka mburufe na-esite n'asụsụ nne. Ọ kọwara na a gaghị enwe ọmumu n'enweghi mmejọ na mmehie.

Adighi ike atutu a bụ nke Oluikpe (1978) kwuru na a koro ntulekọrịta asụsụ n'ihia otutu mmejọ e chere na ọ bụ asụsụ nne kpata abughi ya kpata. Ọ deputara na-enwere ụdị mmejọ ndi abughi asụsụ nne kpata. Ọ gara n'ihu deputa ha di ka etu onye si amutadebe ihe, mmejọ sitere n'usoro nkuzi na iwefeghari iwu na-achi asụsụ, nke a bụ ike atutu a.

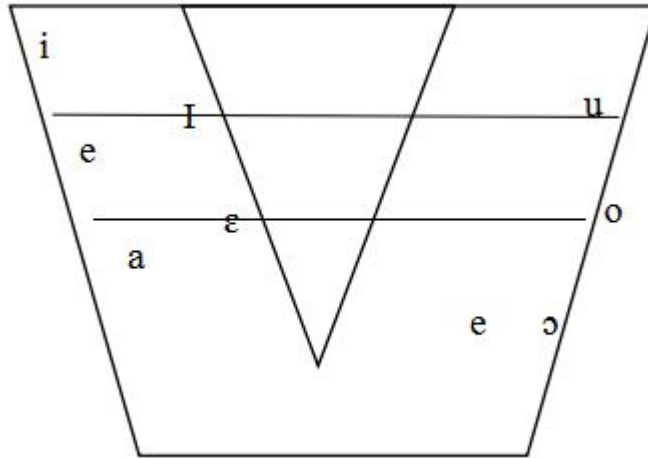
Ike atutu a, Lado (1957) kọwara na nwa akwukwo biara imu asụsụ ọhụrụ ga-enwe ebe nhịamaahụ na ebe agaghị ahia ya ahụ. Ebe ahụ e nwere ndịiche ga-ahia ya ahụ. Lado (1957) gara n'ihu kwuo na onye nkuzi ga-aghota nwata ahụ ososo ma hukwa usoro, ọ ga-esi gbochi nsogbu ahụ ma ọ bụrụ na ọ tulekọrịta asụsụ nne nwata ahụ na asụsụ ọhụrụ nke nwata choro imu.

Ntụcha ngwa nchọcha

Chaati mgbochiume olu Qnịcha

Udi Mkpọpụta	Uda	Ebe Mkpọpụta
Uda ike	p b t d k g kp gb	Egbugbereonụ abụọ Anyurụ Azụakpo/akpo nro Egbugbereonụ na akpo
Udaimi	m n	Egbugbereonụ abụọ Anyurụ
Udashii	f v s z w	Egbugberenaeze Anyurụ Egbugbere na akpo
Udachii	tf dɔ ts kw h	Ngafeanyurụ Mkponime Egbugbere na akpo'ime Eko
Udaisi	l	Anyurụ
Udari	r	Anyurụ

Chaati ụdaume olu Ọnicha

Site n’eserese a, e nwere myiri na ndiche a chọputara di n’asụsụ abụọ a. Ụda mgbochiume ha nwekọrọ ọnụ bụ: /p/ /b/ /d/ /t/ /k/ /g/ /v/ /f/ /l/ /w/ /h/ /s/ na /z/, ụdaume bụ: /i/ /e/ /u/ /o/ na /a/.

Site n’eserese a, a ga-ahụ na Ọnicha enweghị ụdaume ndị a: /ʌ/, /ɜ:/ na /ə/ bụ ebe onye Ọnicha ga-enwe nsogbu.

Ha bịa ịkpọputa /ʌ/, /ɜ:/ na /ə/, ha na-ebufee /a/, /e/ na /o/.

Imaatü:

Okwu Bekee Ọnịcha

1. /ʌ/

hut /hʌt/ /hɒt/

cluster /klʌstə/ /klostə/

love /lʌv/ /lɒv/

2. /ɜ:/

work /wɜ:k/ /wɒk/

dirt /dɜ:t/ /det/

bird /bɜ:d/ /bed/

Ụdaume mkpị

Olundị Ọnịcha enweghị ụdaume mkpị dị ka ọ dị na Bekee. Nke a na-eme ka onye Ọnịcha nwee nsogbu n'ikpọpụta okwu Bekee ndị a:

Okwu Bekee Ọnịcha

3. /i:/

Deep /di:p/ /dip/

Sleep /sli:p/ /slip/

Sheep /ʃi:p/ /sip/

4. /a:/

Farm /fa:m/ /fam/

Plass /pa:s/ /pas/

Card /ka:d/ /kad/

Ụdamkpị

Ọnịcha enweghị ụdamkpị na ụdaume ha, nke a kpatara o ji ahịa onye Ọnịcha ahụ ikpọ ụdamkpị Bekee ndị a: /ei/, /ai/, /oi/, kama ha na-eme ya ọ bụrụ otu ụda.

Okwu Bekee Ọnịcha

41

Website: <https://www.enyojonal.com>

5. game	/geim/	/gem/
date	/deit/	/deti/
mate	/meit/	/met/

Q buru ɔdamkpi /əu/ ha mee ya /o/

Imaatu:

Okwu	Bekee	Qnicha
6. vote	/vəut/	/vot/
motor	/məutə/	/moto/
so	/səu/	/so/

Mgbochiume

Ndi Qnicha nwere ɔda ndi adighi na Bekee /kw/ /gw/, /kp/, /gb/, ebe ɔda Bekee adighi n'Qnicha bu /z/ /θ/ na /ð/

7. /z/

Okwu	Bekee	Qnicha
vision	/viʒən/	/viʒən/
measure	/meʒə/	/meʒə/
seizure	/siʒə/	/siʒə/

8. /θ/

faith	/feiθ/	/fet/
earth	/ɜ:θ/	/et/
think	/θink/	/tink/
bath	/baθ/	/bat/

9. /ð/

father	/fa:ðə/	/fada/
those	/ðeuz/	/doz/

worthy /wɜ:ði/ /wɔdi/

Nchịkọta

Nchọcha a tulekọrịta ọdịdịdaasụsụ Bekee na nke Ọnịcha Igbo were chọpụta ebe ha nwere myiri na ndịiche, nke bụ nsogbu nyere onye Ọnịcha na-amụ Bekee dika asụsụ nke abụọ. E nweghị ụdaume mkpi na ụdamkpi n'ọdịdịdaasụsụ Ọnịcha mana ha nwekọrọ: /i/ /e/ /u/ /ɔ/ na /a/: A bịa na mgbochiume ha nwekọrọ: /p/ /b/ /t/ /y/ /v/ /f/ /dʒ/ /l/ /w/ /h/ /s/ na /z/. Ụda ha enwekọghị ọnụ bụ: /θ/ /ð/ na /z/. Ọzọkwa /kw/ /gw/ na /gb/ adighị na Bekee. Ndịchie ndị a bụ nsogbu a chọputara na-echere onye Ọnịcha aka mgba mgbe ọ na-amụ asụsụ Bekee dika asụsụ nke abụọ.

Aro nwa nchọcha

Nwanchọcha na-atụ aro ka ọmụọ asụsụ na-enwe nsogbu ndị a gbaa mbọ na-amụ ụda ndị a ugboro kwuru ugboro ka ha wee mara ya ahụ. Ọzọ, ndị nkuzi ga-etinye uchu ige ntị mata etu nwa akwụkwọ si akpọpụta ụda iji nyere ya aka gbochie nsogbu a. N'ihina nyocha a agbaala nsogbu a n'anwụ, onye Ọnịcha ọbụla ga-agba mbọ lekwasa ụda ndị a anya iji kwusị mbufee makana asụsụ Bekee abiagokwa ọnụ. Ọnụ.

EDENSIBIA

Adeyanju, T.K. (1989). *Sociolinguistic and Language Education: An African Perspective*. Zaria. E biputabeghi ya.

Ellis, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: OUP.

Lado R. (1957) *Linguistics Across Cultures*. Ann, Arbor: University of Michigan Press.

Lee, W.R. (1968). *Thoughts on Contrastive Linguistic in the Context of Language Teaching*. Washington D.C: Georgetown University Press.

Odewumi, A.O. (2001). A Review of the Nigerian Language Provision in the National Policy of Education. *Journal of Education*, 1(1), 80 – 85.

Ofili, N.D., Chukwu, A.O., & Anozie, C.C. (2012). *Lingwistik Sayensi Asụsụ*. Enugu: Computer Edge.

Oluikpe, B.O. (1978). *English in Igboland: A Contrastive Study of Igbo Syntax*. Onitsha: Africana Publisher.

Onuigbo, S., & Eyisi, J. (2008). *English Language in Nigeria: Issues and Development*. Nsukka: Global Publishers.

SPILC (1985). *Okaasụsụ Igbo: Igbo Metalanguage*. The Society for Promoting Igbo Language and Culture.